

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Грибан Г. П.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Актуальність теми досліджень. Формування психологічної та комунікативної компетентності здобувачів – майбутніх учителів фізичної культури є складовою частиною їх професійної підготовки, яка вимагає глибоких теоретичних знань, володіння українською та іноземними мовами. Тому загальний мовленнєвий розвиток здобувачів закладів вищої освіти відбувається під час оволодіння професійною діяльністю, самореалізацією у навчанні, досягненні поставленої мети, осмисленні сутності своєї майбутньої професії. Професія майбутнього вчителя фізичної культури має чітко орієнтуватися на комунікативну компетентність, яка передбачає безпосереднє спілкування з учнями, батьками та вчителями [4, с. 43].

Аналіз літературних джерел. В літературних джерелах [1, 2, 4–7] комунікативна компетентність учителя фізичної культури розглядається як інформованість про мету, завдання, сутність, структуру, засоби, методи й особливості педагогічного спілкування (комунікативні знання); володіння технологією професійної діяльності (комунікативні уміння і навички); індивідуально-психологічні якості фахівця, які забезпечують усвідомлення вчителем важливості педагогічного спілкування під час виконання фізичних вправ, намагання постійно удосконалювати комунікативні якості педагогічної діяльності (комунікативна спрямованість), орієнтація на особистість учня, як на головну цінність (гуманістична позиція), а також здібність до нестандартного, творчого рішення комунікативних знань, які виникають у процесі спілкування з учнями (комунікативна креативність).

Вчителі з низьким рівнем комунікативної компетентності орієнтовані на вирішення дидактичних завдань і не забезпечують достатнього розвитку учнів. Педагогічне спілкування в більшій мірі є формою керівництва і управління учнями, а співробітництво вчителів і учнів майже відсутнє. Характерними їх рисами при проведенні уроків є: монологізм, дистантність у спілкуванні з учнями, наявність конфліктів. Комунікативні уміння не достатньо сформовані, словарний запас обмежений, комунікативні завдання вирішуються одноманітно. Вчителі не готові до швидкої і частої зміни власної позиції у відповідності до ситуацій, які відбуваються під час уроку. Процес спілкування вчителів з учнями обмежений і не викликає задоволення з обох сторін. Вчителі з середнім рівнем комунікативної компетентності спрямовують педагогічну комунікацію на створення умов для розвитку і саморозвитку особистості кожного учня, але діють недостатньо ефективно і досягають позитивних результатів лише з частиною учнів. Сумісна діяльність вчителів та учнів є

узгодженою, але не дає можливості учням формувати партнерство, здійснювати вибір засобів виконання завдань чи проявляти творчість. Взаємовідносини вчителів з учнями включають лише окремі елементи співробітництва, уміння встановлювати і підтримувати процес комунікації розвинуті на належному рівні. У більшості випадків вчителі і учні задоволені педагогічним спілкуванням. Вчителі з високим рівнем комунікативної компетентності в процесі педагогічного спілкування створюють належні умови як для вирішення конкретних дидактичних завдань, так і для розвитку учнів. Взаємодія вчителів і учнів являє собою узгоджену діяльність (планування, організація, виконання, контроль і оцінка результатів, корекція). Співробітництво учнів і вчителів забезпечується спілкуванням діалогом, з перевагою демократичного партнерства, взаємною зацікавленістю і доброзичливістю. Педагогічна комунікація реалізується сформованими комунікативними вміннями, а комунікативні завдання вирішуються ефективно і творчо, вчителі і учні задоволені педагогічним спілкуванням між собою. Рівень комунікативної компетентності залежить також від набутих знань умінь і навиків професійної діяльності здобутих здобувачем під час навчання у закладі вищої освіти. Тому комунікативна компетентність майбутніх вчителів фізичної культури проявляється у всіх професійних та життєвих ситуаціях [4, с. 45–46].

Мета дослідження – розкрити шляхи формування психологічних та комунікативних компетентностей в учителів фізичної культури.

Результати дослідження. Психологічна компетентність вчителя фізичної культури – це здатність ефективно використовувати знання з психології для розвитку особистості учня, формування мотивації до рухової активності та управління колективом учнів. До основних компонентів психологічної компетентності вчителя віднесено: мотиваційно-вольовий компонент (вміння стимулювати інтерес учнів до фізичної культури); формування вольових якостей (допомога учням у подоланні страху перед складними вправами). Педагогічні умови формування психологічної компетентності педагога включають: мотивацію до саморозвитку, інтеграцію психологічних знань у професійну діяльність, використання активних методів навчання (тренінги, кейси), розвиток емпатії та рефлексії, а також створення середовища для партнерської взаємодії. Це забезпечує ефективну взаємодію з учнями.

До основних педагогічних умов формування психологічної компетентності вчителя фізичної культури можна віднести:

- формування стійкої мотивації – стимулювання вчителів до підвищення психологічної культури та усвідомлення необхідності отримання психологічних знань;

- інтеграція психології та педагогіки – поєднання теоретичних знань із практичними ситуаціями (кейс-методи, вирішення педагогічних завдань);

- використання інтерактивних методів – застосування психологічних тренінгів, ділових ігор, аналізу відеозанять для розвитку навичок спілкування та самоконтролю;

- розвиток рефлексивної культури – формування вміння аналізувати власну діяльність, свої емоційні стани та поведінку;
- навчання партнерської взаємодії – створення умов для суб'єкт-суб'єктної взаємодії «вчитель-учень», що розвиває емпатію та розуміння мотивів поведінки учнів;
- створення професійного середовища – впровадження інноваційних психолого-педагогічних технологій у навчальний процес.

Ці умови забезпечують перехід від теоретичних знань до практичних навичок та професійної взаємодії.

До педагогічних умов формування комунікативної компетентності вчителя фізичної культури у процесі професійної діяльності віднесені:

- нормативні орієнтири на удосконалення педагогічної діяльності та отримання нових педагогічних знань, умінь і навиків у сфері фізичної культури і спорту, в тому числі і комунікації;
- зміст, форми, методи, педагогічні прийоми, матеріально-технічне забезпечення освітнього процесу, які спрямовані на вирішення освітніх завдань;
- природні, соціальні, зовнішні і внутрішні впливи, що діють на фізичний, морально-психічний розвиток учнів, їх поведінку, фізичне вдосконалення, виховання та навчання;
- засоби систематичного підвищення мотивації здобувачів до фізичної культури, здорового способу життя та активного проведення дозвілля;
- посилення здоров'язбережувальної компоненти під час підготовки майбутніх вчителів фізичної культури у закладах вищої освіти до професійної діяльності в Новій українській школі [3, 4, с. 45].

Висновки. Формування психологічної та комунікативної компетентності у здобувачів відбувається по етапно впродовж їх навчання у закладі вищої освіти, проходження навчальної і виробничої практики, підвищенні педагогічної майстерності. Психологічна і комунікативна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури ефективно формується в конкретних ситуаціях спілкування і навчання, де мова використовується як міміка, жести, рухи та інтонаційні засоби виразності мовлення.

Список літературних джерел

1. Васьков Ю. В. Комунікативна компетентність учителя фізичної культури як одна з умов якості організації навчально-виховного процесу на уроках. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2012. № 2. С. 21–24.
2. Грибан Г. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої діяльності в загальноосвітній школі. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2024. Вип. 3К (176) 24. С. 190–194. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).41](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).41)
3. Грибан Г. П., Краснов В. П., Опанасюк Ф. Г., Скорий О. С. Фізичне виховання у здоровому способі життя сучасної студентської молоді. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2018. Вип. 4 (98) 18. С. 43–46.

4. Грибан Г. П., Мичка І. В., Гарлінська А. М., Солодовник О. В., Чайка Ю. Ю., Пилипчук П. Б., Денисовець А. П. Формування комунікативної компетентності в майбутніх учителів фізичної культури під час освітнього процесу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2022. Вип. 4 (149) 22. С. 43–46.
5. Грибан Г., Ткаченко П., Скорий О., Пилипчук П., Цимбалюк Н. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Вип. 31 (187). Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2025. С. 208–213. <https://doi.org/10.58407/visnik.253134>
6. Прищак М. Д. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2010. № 2. С. 5–8.
7. Griban, G., Bosenko, A., Asauliuk, I., Topchii, M., Vysochan, L., Zamrozevuch-Shadrina, S., Orlyk, N., Pilipchuk, P., Skyrda, T., Bloschynskyi, I., & Shcherbatiuk. 2022. Professional and Communicative competence of physical education instructors in postmodern education. *Postmodern Openings*. № 13(4). С. 158-186 <https://doi.org/10.18662/po/13.4/512>